

TARTU RIIKLIK ÜLIKOOL

Lääne-Euroopa kirjanduse ja klassikalise
filoloogia kateeder

VÄLISKIRJANDUS

INGLISE FILOLOOGIDELE

Juhend mittestatsionaarsetele üliõpilastele

Tartu 1963

ARH

A - 25408

Väliskirjanduse kursus koosneb kahest osast: 1) antiikkirjandus (1. sem.), 2) üldine väliskirjandus, välja arvatud inglise ja ameerika kirjandus (2., 3. sem.), 3) erikursus inglise ja ameerika kirjandusest (4.-5.sem.).

1. Üldine väliskirjandus

Programmilistes ja metoodilistes nõuetes tuleb juhinduda olemasolevast erijuhendist.

Et saksa ja prantsuse kirjanduse osatähtsus on suurem, siis tuleb nende arengust saada seotud ülevaate. Itaalia ja hispaania kirjanduses tuleb rõhk asetada renessansile. Teiste maade kirjandusest piirduetakse üksikute silmapaistvate kirjanikega.

Eksamiks 3. sem. lõpul tuleb põhjalikumalt ette valmistada järgmised küsimused:

1) Vana-iiri, skandinaavia ja germaani saaga, 2) prantsuse ja hispaania kangelaseeposed, 3) prantsuse kurtuaasne romaan ja keskaegne linnakirjandus (fablood, rebaseromaan jm.) 4) keskaegne rahvadraama Prantsusmaal, 5) Dante, 6) Petrarca ja Boccaccio, 7) itaalia teater: Commedia dell'arte, Goldoni, 8) Cervantes, 9) Lope de Vega, 10) Rabelais, 11) prantsuse kirjandus XVI saj. II p., 12) prantsuse klassitsistlik tragöödia: Corneille, Racine, 13) Molière, 14) klassitsismi kirjandusteooria: Boileau, 15) Voltaire, 16) Rousseau, 17) Beaumarchais, 18) Lessing, 19) Goethe, 20) Schiller, 21) "tormi ja tungi" kirjandus. Romantismi tekkimine Saksamaal, 22) prantsuse romantism, 23) Hugo, 24) Heine, 25) Mérimée, Georges Sand, 26) Stendhal, Flaubert, 27) Balzac, 28) Mauissant, Zola, 29) Anatole France, 30) Rolland, 31) Barbusse, 32) Aragon ja kaasaegne progressiivne prantsuse kirjandus, 33) Th. ja H. Mann, 34) Brecht, 35) Becher ja Seghers, 36) Ibsen.

Kõigi nimetatud teemade kohta tuleb koostada konspekt, kus oleks lühidalt üles märgitud ja süstematiseeritud olu-

RAAMATUKOOL

RAAMATUKOOL

lised faktid. Peale selle tuleb esitada nimekiri umbes 30-st maailmakirjanduse tähtsamast teosest, mis üliõpilane on ise-
seisvalt läbi töötanud. Eksamil nõutakse tavaliselt kahe tei-
meteisest kaugel seisva küsimuse põhjalikumalt analüüsi ja
esitatakse küsimusi 1 või 2 läbiloetud teose kohta. Kõsit-
lus võib muidugi toimuda ka laiemal pinnal. Inglise filoloogid
vastavad väliskirjanduse eksamil tavaliselt inglise kee-
les. Kui aga materjali esitamisel tekivad raskused keeleli-
sel alusel, siis võib erandina vastata eesti või vene keeles.
Et väliskirjanduses esineb hulgaliselt pärisnimesid mitmelt
maalt, siis tuleb tähelepanu pöörata nende õigele hääldami-
sele ja kirjaviisile.

II kursusel on ette nähtud k u r s u s e t 5 5, mille
kohta on erijuhend.

2. E r i k u r s u s i n g l i s e j a a m e e r i - k a k i r j a n d u s e s t

Kirjanduse areng on pidev protsess ja kirjanduslikud
nähtused iseendast lahutamatus seoses, kuid õppimisel on ots-
tarbekas jaotada aine teemadeks. Iseseisvalt töötades on va-
ja koostada eraldi konspekt (kas inglise, eesti või vene kee-
les), mis sisaldaks vajaliku faktilise materjali süstematii-
seeritud märkmetena. Konspekt ei pea endast kujutama mingit
kirjanduslikku esseed. Alati tuleks jätta vaba ruumi lisa-
märkuste jaoks. Ilmudes konsultatsioonidele, tuleks enda-
koostatud konspektid alati kaasa võtta.

1. Anglosaksi kirjanduse üldiseloomustus.

Kirjanduse seisukohalt haarab see periood ajavahemikku
VII saj. kuni normannide vallutuseni 1066, kuid kõigepealt
on vaja iseloomustada anglosakside kultuuri üldist ajaloo-
list tausta tunduvalt pikema perioodi jooksul, näidates mit-
mesuguste rahvaste (keldid, roomlased, anglosaksid, germaani
suguharud, taanlased, skandinaavlased, normannid) sissetun-
gide mõju kultuuri kujunemisele. Kogu seda ajastut iseloomus-

tab vanade sugukondlike vahekordade lagunemine, klasside tekkimine ja diferentseerumine, kuningavõimu tugevnemine. Selles mõttes moodustab anglosaksi periood üleminekuperioodi feodalismile. Tuleb ära näidata selle kajastumine kirjanduses. Tähtsaks teguriks uue ühiskondliku korra kujunemisel on ristiusk. On vaja esile tuua kaks peamist ideoloogilist voolu, mis siin kujunevad, ja näidata nende kajastumist kirjanduses. Samuti peab osutama vastuoludele, mis tekivad ristiusu ideede segunemisel vanade paganlike muistenditega. Lõpuks tuleks anda lühike ülevaade anglosaksi kirjandusest, iseloomustades kokkuvõtlikult ladinakeelset proosakirjandust (Beda jt.), samuti anglosaksi proosakirjandust (Kuningas Alfred, kroonikad jm.). Veel tähtsam on anglosakside luule. Siin tuleks lähidalt iseloomustada rahvaluulet ja lauliku kaht põhitüüpi (scops ja gleemen), pool-legendaarseid kujusid (Caedmon, Cynewulf), peamisi säilinud käsikirju, tähtsamaid žanre ühes eredamate näidetega, luule keele, stiili ning meetrika põhijooni.

2. Epos "Beowulf"

kui anglosaksi kirjanduse tähtsaim mälestusmärk moodustab omaette probleemi. On vaja teada poeemi üldsisu, mida võib üles märkida moderniseeritud väljaandest või isegi proosaümberjutustusest. Siis tuleks lähidalt peatuda järgmistel aspektidel. Poeemi maht, ülesehitus, teksti allikad jm.; poeemi ajalooline autentsus - ära näidata ehtsad ajaloolised elemendid; näidata, milles seisab eepose rahvuslik iseloom, kui arvestada, et sündmuste paik on Skandinaavias ja kujud on seotud skandinaavia legendidega, mis levisid germaani suguharude seas juba enne nende asumist Inglismaale; ideoloogilised vastuolud (kristliku ja paganliku ideoloogia elementide segunemine); poeemi tekkimise aeg (keeleliste ja sisuliste andmete põhjal); meetrika ja stiil; eepose tähtsus Euroopa ühe esimese kirjandusliku mälestusmärgina, mis peegeldab feodalistlikku korda ettevalmistavat etappi.

3. Varase keskaja (anglo-normannide) kirjandus (XII - XIII saj.)

Siin tuleb lühidalt ära märkida ajalooline taust (feodalismi kindlustumine, linnade kasv, ühiskonna struktuuri ümberkorraldamine ("Domesday book"), võitlus kuningavõimu vastu ("Magna Charta" 1215 jm.). Kultuuri valdkonnas tuleb ära näidata ladina, prantsuse ja inglise keele levik ning nende võrdlev osatähtsus (vastavalt kirjanduse laadidele jne.). Ladinakeelse kirjanduse osas on vaja kokkuvõtlikult iseloomustada tähtsamaid kroonikaid (eriti Geoffrey of Monmouth, kelle "Historia Britonum" on rüütlilegendide tähtsaimaks algallikaks), silmapaistvaid teadlasi ja filosoofe (Roger Bacon, Duns Scotus, nominalistide koolkonna juht, keda Marx pidas "esimeseks materialismi avalduseks" jt.). Ladinakeelse luule osas esile tõsta kirikuvastane satiir (Walter Map, goliardide looming jm.). Prantsuskeelse kirjanduse osas tuleb asetada pearõhk Arturi tsükli edasisele arengule ja hargnemisele normannide kroonikates (Wace jt.) ning kurtuaasseis värssjutustustes (Beneit de Sainte Maure, Marie de France jt.).

Inglise kirjanduse taassünd toimub alles selle perioodi teisel poolel ja omab primitiivset didaktilist iseloomu. Siiski on tal kirjanduslikult suur tähtsus. Siin on vaja puudutada esimesi moraliseerivaid teoseid ("Poema morale", "Ormulum", "Cursor mundi"), olukirjeldust ("Ancren Riwe"), värsskroonikaid ("Layamon") ja romansse ("Horn", "Havelock" jt.) ning lõpuks poliitilist satiiri ja linnakirjandust: värssvaidlused (debates), rahvajutud jm.

4. XIV sajand

on murranguline etapp inglise kultuuri kujunemisel, mistõttu on vaja üksikasjalikumalt peatuda sajandi ajaloolisel tagapõhjal. Seejuures tuleks ära märkida järgmised asjaolud: linnade kasv ja kapitalistlike elementide tekkimine rahvamaajanduses, tarastamine, katkuepideemid ja nendest tulenev majanduslik kriis; suur talurahva ülestõus 1381; 100-aasta-

nē sõda 1337 - 1453; inglise rahvuse kujunemine ja inglise keele esiletõus (Londoni dialekt). Neis tingimustes toimub inglise kirjanduse tormiline areng. Esimene suur rahvuslik poeet Chaucer tähistab juba üleminekut keskajalt renessansile.

Samal ajal algab võitlus reformatsiooni pärast (Richard Rolle), millele hoogu annab fakt, et paavst muutub prantsuse poliitika tööriistaks. Reformatsiooni juhiks kujuneb Wyclif, kes organiseerib esimese ingliskeelse piiblitõlke, mis avaldab tohutut mõju inglise kirjanduse edasisele arengule. Võitlust kiriku bürokraatia vastu jätkavad lollardid, Wyclif'i järglased rahva seast.

Lõpuks tuleb lühidalt iseloomustada alliteratiivset luulet Lääne-Inglismaal (Langlandi suur poeem "Nägemus kändnimees Peetrist" - sisu ja ülesehitus, meetrika ja stiili omapära, peamised redaktsioonid, põhiidee ja seos võitleva talurahva ideoloogiaga; poeemi jäljendused jne.). Siia juurde kuulub ka alliteratiivne rüütliromanss ja didaktiline luule XIV sajandil.

5. Chaucer'i

puhul on vaja alla kriipsutada tema tähtsust ja erilist kohta inglise kirjanduses. Tuleb esitada tema biograafilised andmed, näidates ja põhjendades tema loomingu periodisatsiooni, osutades prantsuse ja itaalia mõjustustele. "Canterbury jutustused" kui kaasaja ühiskonna realistlik panoraam tuleb üksikasjaliselt analüüsida (temaatika, allikad, stiil).

Chaucer'iga tuleb kõrvutada tema kaasaegne Gower, keda kaua aega peeti temaga võrdseks. Lühidalt peatuda Gower'i kolmel tähtsal poemil prantsuse, ladina ja inglise keeles, näidates seejuures tema reaktsioonilist ideoloogiat.

6. XV sajand

toob endaga ajutise languse kirjanduse arengus. Puuduvad eredad kirjanikud, originaalteoseid asendavad kompilatsioonid. 100-aastane sõda lõpeb Inglismaa lüüasaamisega, hiljem laostab kogu majanduse ja kultuuri Rooside sõda. Kuid samal

ajal algab uus etapp maa ajaloos: vana feodaalne aadel hävib omavahelises võitluses. Algab tsentraliseerimisprotsess, mis viib absolutismini. Ühtlasi tähistab aga XV sajand renessansi algust (kokkupuuted itaalia humanismiga jm.). Suur tähtsus on trükikunsti sissetoomisel (Caxton). Proosakirjanduse osas võib mainida poleemikat reformatsiooni ümber (Pecock jt.), kroonikat (Capgrave), poliitilist ökonoomiat (Fortescue); perekonnadokumentide kogusid (Paston jt.); reisi- kirjeldust (Maundevile); eriti Malory "Morte d'Arthur" kui tähtsaim rüütlilegendide kogu. Luule alal -Chaucer'i epi- goonid: Occleve, Lydgate jt. (lähiseloostus tähtsamate teoste mainimisega).

7. Varane Šoti kirjandus 14.-15. saj.

Tähelepanu pöörata majanduslik-ajaloolisele taustale (erinev ühiskondlik kord kiltmaal ja tasandikul, võitlus sõltumatuse eest Inglismaa vastu, rahvuskangelased Wallace, Bruce jt.), kultuuri erijoontele (põhja-inglise murraku "inglis" levik Lõuna-Šotimaal, prantsuse mõjustused). 14. saj. paistab silma suur rahvuseepos, Barbour'i "Bruce". 15. saj. saavutab Šoti kultuur enneolematu õitsengu. Tekib eri kirjanduslik stiil, luule muutub tunduvalt värvikamaks ja elujõulisemaks kui Inglismaal. Anda põgus ülevaade Hen- rison'ist, James I-st, Dunbar'ist, Douglas'est.

8. Keskaegne rahvateater.

Selle tekkimine, üleminek ladina keelelt inglise keele- le, draama sekulariseerimine ja kiriku opositsioon, jõulu- ja lihavõttetsükli tekkimine Corpus Christi pidustustel ja suurte tsükli te (York, Chester, Townley jt.) väljakujune- mine (nende maht ja tekkimisaeg). Lähidalt iseloomustada la- vastamistehnikat ("pageants" jms.) ja seost käsitööliste tsunftidega. Esile tõsta müsteeriumide realistlikke ja krii- tilisi elemente. Hiljem tekivad "morality" läheneb juba kaas- aegsele näidendile. Siin võib juba nimetada autoreid, peal- kirju jm. Näidata allegooriliste tegelaste ideoloogilist sisu ja eriti humanistlike ideede sissetungi "morality" hi-

lisemal arenguetapil. Pikemalt iseloomustada "The Summoning of Everyman".

9. Traditsiooniline rahvaluule ("ballads")

moodustab probleemi, mida tuleks iseloomustada järgmistest aspektidest: näidata ja põhjendada ballaadide geograafilist ja ajalist levikut, keele ja stiili omapärasusi (meetrika, folkloristlikud motiivid jms.), klassifitseerimise probleem, ballaadide põhitüübid (näidetega), süžee ajalooline autent-
sus ("Chevy Chase" jm.), nende koht kirjanduses (mõju roman-
tismile jne.), tähtsamad kogud: Percy, Scott, Child. Täpse-
malt kirjeldada "Robin Hood'i" ballaadide tsükli (genees,
ideoloogiline sisu, tegelased, tüüpilised sündmused jne.).

10. More ja varane humanism.

Inglise humanismi iseärasused ja eri arengusuunad konk-
reetsete ajaloolis-sotsiaalsete tingimuste taustal. More'i
elu ja ideed (võitlus absolutismi vastu, katolitsismi kaits-
mise põhjused). Ülevaade loominguist. "Utopia" üksikasjaline
käsitlus (saamisluгу, sisu analüüs, kaasaegse ühiskonna krii-
tika, utopilise ühiskonnasüsteemi põhijooned, teose ajaloo-
line tähtsus).

11. Inglise renessanss.

Renessansi marksistlik definitsioon ja iseloomustus, näi-
dates inglise renessansi erijooni konkreetsetel ajaloolisel
taustal. Rahvusliku ühtsuse saavutamine absolutistlikus süs-
teemis. Patrioetilisest motiividest kirjanduses. Uue maailma
avastamine ja võitlus Hispaaniaga mereteede valitsemise pä-
rast. Uus aadel ja õukonna tähtsus kultuuri arengus. Kodan-
luse tekkimine. Ideoloogiline võitlus humanismi ja reformat-
siooni ümber. Puritanismi tõus. Kultuuri õitseng Elizabethi
valitsemise ajal ja rahvalike ning aristokraatlike elementide
ühinemine kirjanduses. Poliitilise tasakaalu rikkumine ja
renessansi kriis 16. sajandi lõpul.

12. Proosakirjandus 16. saj.

Näidata olulised suunad, mis kajastavad humanismi, renessansi ja reformatsiooni edasist arengut Inglismaal. Probleemi võib jagada järgmisteks küsimusteks. Humanistlik proosakirjandus: More'i järglased Elyot, Cheke, Ascham jt. Reformatsioon ja poleemiline teoloogia Inglismaal ja Sotimaal: Foxe, Knox, Hooker, "'Marprelate'i" vaidlus" jm. Filosoofiline kirjandus ja materialismi areng Bacon'i loomingus (Baconi elu, tähtsamate teoste analüüs ja põhiideed). Humanismi kriis ekstsentriliste loomingus (Burton, Browne). Itaalia mõju ja tõlkekirjandus. Algupärase ilukirjanduse võib jagada alljärgnevalt: a) õukonna maitsele vastav, pastoraalne romaan (Sidney, Lodge jt.), "eufuism" (Lyly); b) olustikuline kirjeldus, satiir ja pikareskne romaan (Greene, Nashe, Dekker, Deloney jt.).

13. Renessansiluule Inglismaal.

Itaalia, prantsuse ja antiikkirjanduse mõjud. Tähtsamad tõlketeosed: Chapman (Homeros), Golding (Ovidius), Sylvester (Du Bartas) jt. Vaidlus klassikalise prosoodia ümber. Renessansiluule esimene etapp. Wyatt ja Surrey (olulised eluloolised andmed, ühine saatuse absolutismi ohvritena, loomingu üldiseloomustus, kirjanduslik tähtsus). Keskaegsed igandid Gascoigne'i ja Sackville'i didaktilistes poeemides. Luule õitseng 16. saj. lõpul. Põhilised luuležanrid (sonett, madrigal, erootiline jutustav luule jm.). Pikemalt kirjeldada Sidney ja eriti Spenseri loomingut (olulised andmed Spenseri elust, tähtsamad teosed, eepose "Faerie Queene" üksikasjaline sisuline ja stililine analüüs). Draytoni ja Danieli mütoloogilised ja ajaloolised poeemid. Renessansiluule kriis: Donne ja metafüüsikute koolkond.

14. Draama areng 16. saj.

Näidata üldiselt Elizabethi-aegse draama kujunemise allikad, millest peamised on: a) olustikuline farss (Heywood ja tema "interludes"), b) klassikaline komöödia (Plautuse ja Ter-

rentiuse lavastamine koolides, tõlked, esimesed algupärased teosed: "Ralph Roister-Doister", "Gammer Gurton's Needle"); c) klassikaline tragöödia Seneca eeskujul ("Gorboduc" ja selle jäljendused); d) itaalia komöödia mõju ja e) traagi-komöödia (lühike iseloomustus, näiteid).

15. Näitlejad ja teatrid 16. saj.

Näitlejate sotsiaalne seis ja rändtruppide elu-olu, nende tagakiusamine võimude, eriti Londoni puritaanliku linnaõukogu poolt, nende organisatsioon. Teatri eelkäijad (kõlakõrts, juriidiliste korporatsioonide saalid jne.). Esimese teatrite ehitamine, nende kirjeldus, võitlus nende ümber. Teatrikuultuur Londonis 16. saj. lõpul. Teatri kolm põhitüüpi: avalik, kinnine ja õukondlik teater. Shakespeare'i-aegne lavatehnika ja -tingimused. Näitleja ja selle osatähtsus. Lavastiil ja Shakespeare'i kriitika selle kohta. Kostüüm ja dekoraator. Traditsioonilised kujud (narr jt.), meelelahutused ja lavavõtted. Tekst, selle allikad ja variandid. Näidendi te rohkus, autorluse probleem. Elizabethi-aegse draama peamised žanrid.

16. Shakespeare'i eelkäijad, "University Wits".

Märkinud selle rühmituse tähtsust, võib ühiselt iseloomustada selle liikmete elulaadi ja sotsiaalset kuuluvust. Iga kirjaniku (Lyly, Lodge, Nashe, Peele, Kyd) tähtsamad proosa- ja draamateosed. Greene'i puhul näidata ka tema hilisemate komöödiade rahvalikku iseloomu. Gorki hinnang nende kohta. Pearõhk asetada Marlowe' isiksusele, esile tõstes tema kui eesrindliku renessansi-ideoloogia esindaja tähtsust. Tema traagiline elukäik ja ateistlik maailmavaade. Sõgavalt analüüsida teoseid "Tamburlaine", "Doctor Faustus" ja "The Jew of Malta".

17. Shakespeare.

Shakespeare'i looming kujutab enesest probleemide kompleks, millest võib eraldada järgmised küsimustetsükliid.

Olemasolevad andmed Shakespeare'i elust, klassikuuluvu-

sest jm. Biograafia evolutsioon. Shakespeare'i isiksus, nihilistlikud kodanlikud teooriad, mis seda eitavad. Shakespeare'i koht inglise ja maailmakirjanduses. Loomingu perioodiseering ja sellega seotud probleemid.

Esimene loomingu periood: luulelooming, poeemid, soneetid (sisu analüüs, adressaat, autobiograafilised elemendid, stiil jm.). Shakespeare'i komöödiad kui inglise renessansikomöödia tipp. Nende humanistlik alus, positiivne kangeline ja selle võitlus feodaalsete eelarvamuste vastu ("Much Ado about Nothing", "Taming of the Shrew"). Konflikt kahe maailmavaate vahel ("Romeo and Juliet"). Shylocki kuju ("Merchant of Venice") ja selle vastuolulisus.

Kroonikad (sisu ülevaade, tähtsamad kujud). Feodaalse ühekohtu hukkamõist. Patriotiline kontseptsioon rahvusriigist. Teravalt vastuoluline suhtumine kuningavõimusse, aadlisse ja rahvamassidesse. Ajaloo mõiste rahvalik-populaarne iseloom. Kroonikad kui rahva elu panoraam. Ühtaegu aristokraatia ja kodanluse vastu suunatud satiir Falstaffi kuju näol.

Ideeline kriis Shakespeare'i loomingu 17. saj. algul ja selle ühiskondlik-poliitilised juured. Suured tragöödiad "Hamlet", "Macbeth", "King Lear" kui kaasaegse ühiskonna sügav kriitika (sündmustiku üksikasjaline analüüs, peategelaste iseloomustus, põhiidee).

Rooma näidendid "Julius Caesar", "Coriolanus" ja "Anthony and Cleopatra", nende poliitiline aktuaalsus (ajaloo kontseptsioon, juhtivad ideed, suhtumine rahvasse). Kulla hukkamõist komöödias "Timon of Athens".

Kolmanda perioodi dramaturgia kui maailmavaatelse kriisi uus etapp ("The Tempest" jt.). Absolutismi kriitika jätk. Fantastilised ja realistlikud kujud ning motiivid, nende ideeline sisu.

Shakespeare'i keel, sõnavara rikkus, stiili omapära (kaasaegsete hinnangud) ja evolutsioon. Värsi ja proosa kasutamine. Teksti allikad ja autentsus. Loomingu žanriline klassifikatsioon. Lavatehnika ja selle kriitika Shakespeare'i näidendites.

Shakespeare'i loomingu ideoloogiline analüüs ja selle progressiivne põhialus: sügavad vastuolud Shakespeare'i suhtumises eri eppohhide eri klassidesse (monarhia, aristokraatia, kodanlus, rahvamassid) konkreetsete näidete põhjal. Shakespeare'i draama üldrahvalik iseloom. Suhtumine religioonisse ja teadusse. Fatalistliku astroloogia ja individualistliku materialismi avaldusi Shakespeare'i karakterites. Karakteriseerimise omapära ja psühholoogiline realism. Renessansi ideaal isikuvabadusest ja sotsiaalsest võrdsusest. Shakespeare'i maailmavaate evolutsioon ja kriis kui kaasaja peegeldus.

Shakespeare'i loomingu edasine saatus. Seikspiroloogia arengu põhietapid NSV Liidus.

18. Renessansidraama lõpp.

Autorite rohkus. Koostöö probleem. Draama žanriline iseloomustus ja arengu põhietapid. Puritaanide draamavastale poleemika ja teatrite sulgemine.

Ben Jonson, Shakespeare'i tähtsaim kaasaegne. Lühike ülevaade tema elust ja loomingust. Jonsoni dramaturgia vastandatuna Shakespeare'i kontseptsioonile. Tema näidendite humanistlik, ratsionalistlik alus. Antiikmõjustusi, ajalooline dokumentaalsus Rooma tragöödiates. Komöödiate üldiseloomustus. "Huumorite" teooria ja realismi piiratus. Satiriline pilt kaasajast. Kodanluse paljastamine ("Volpone") ja puritaanide naeruvääristamine ("St. Bartholomew's Fair").

Beaumont'i ja Fletcheri loomingu põhijooned. Lühiliste ja fantastiliste elementide esilenihkumine. Tehniline meisterlikkus. Tähtsamad kaasaegsed draamakirjanikud: Chapman, Dekker, Webster, Middleton, Th. Heywood jt. (eriprofiil, tähtsamad pealkirjad). Renessansiaegse draama viimane etapp: Massinger, Shirley, Ford.

19. Inglise kirjandus kodanliku revolutsiooni perioodil.

Ajalooline taust (absolutismi kriis, õhiskonna klassi-
struktuur; uusaadli, kodanluse ja vabatalupoegade (yeomanry)
revolutsioonilised nõuded; võitluse usulis-sotsiaalne ise-

loom; peamised rühmitused: presbyterians, independents, le-
vellers, diggers (klassikuuluvus, osatähtsus, eesmärgid, ju-
hid, saatus); kodusõda, vabariik, Cromwelli sõjaline dikta-
tuur (sündmustiku kokkuvõte); revolutsiooni nurjumise põhju-
sed).

Revolutsiooniaegne proosakirjandus. Hobbes ja tema õpe-
tus riigist. Utopistid (Harrington, Hartlib). Lilburne'i ja
Winstanley eluvõitlus ja poliitiline publitsistika. Juhti-
vad luulekoolkonnad 17. saj. keskel (kavalerid, metafüsi-
kud ja müstikud, puritaanid, varane klassitsism).

20. John Milton.

J. Milton - revolutsiooni ideoloog. Tema ideestiku kaks
vastandlikku külge: renessansi traditsioon ja puritaanlik-
-revolutsiooniline sihikindlus.

Üksikasjalikumalt Miltoni elust: päritolu, iseloom,
lapsepõlv, õpingud, pedagoogiline tegevus, välismaareis.
Miltoni parteiline kuuluvus, osavõtt revolutsioonilisest
võitlusest ja parlamenditegevus. Opositsioon Protektoraadi-
le. Viimased aastad, perekonnasuhted, pimedus, olukord res-
tauratsiooni perioodil.

I loominguperiood: varane luule ja draamateosed (mas-
ques); tähtsamate poeemide iseloomustus, sotsiaalse kriitika
motiivid, puritaanlike ja renessanslike elementide vastanda-
mine. II loominguperiood: poleemiline proosakirjandus ingli-
se ja ladina keeles. Materialistlikud elemendid Miltoni teo-
loogias. Humanistlik kasvatusideaal. Pamfletid abielulahutu-
se küsimustes. Sõna- ja trükivabaduse kaitsmine ("Areopagi-
tica"). Regitsiidi õigustamine ("Eikonoklastes"). Vabariigi
kaitsmine ("Defensio" I, II; "Present Means"). Miltoni so-
netid (stiililine iseloomustus ja temaatika). III loomingu-
periood: "Paradise Lost" (genees, maht, ülesehitus, sisu
analüüs, keel, sõžee valik, revolutsioonilise võitluse ja
humanistlike ideede kajastus, Saatana kuju); "Paradise Re-
gained" (üldkirjeldus, autobiograafilised motiivid, huma-
nistlikud ideaalid, väljendatud Kristuse kuju kaudu); klas-
sikaline tragöödia "Samson Agonistes" (žanr, sündmustik ja

tegelased, kaasaja allegooriline peegeldus, paralleel autori eluga). Viimased proosateosed.

Miltoni loomingu hilisem saatus. Selle ümberhindamine progressiivsete romantikute ja eesrindliku vene kriitika poolt. Milton tänapäeval.

21. Restauratsiooniperioodi inglise kirjandus.

Restauratsiooniajastu kujutab enesest keerulist üleminekuetappi inglise kirjanduse arengus. Sellest tuleb anda lühike konkreetne ülevaade, peatudes üksikasjalisemalt vaid kõige tähtsamail kirjanikel. Probleeme võib käsitleda järgnevalt:

Ajalooline taust, absolutismi taastamine, 1688. a. kompromiss, kahe partei süsteemi tekkimine (Whigs, Tories). Ideoloogiline ja kultuuriline murrang, õukonna juhtiv osa, prantsuse mõjustused.

Restauratsiooniaegne luule. Butleri puritanismivastane satiir "Hudibras" (sisu, peategelased, stiili omapära, ideoloogiline evolutsioon). Oportunismi printsiip Drydeni luules (mainida tähtsamaid poeme, osutades drastilistele muudatustele poliitilistes ja usulistes tõekspidamistes).

Proosakirjandus. Teaduse areng (Newton, Boyle, Kuningliku Seltsi asutamine). Pepysi ja Evelyni suurtes päevikutes antud pilt kaasaegsest ühiskonnast. Ilukirjandus (Walton jt.).

Uued voolud restauratsiooniaegses teatris, lavatehnika, näitlejad, moraalilagedus. Põhižanrid: heroiline draama (Dryden jt.), poliitiline tragöödia (Otway jt.), komöödia (Wycherley, Vanbrugh, Farquhar, Congreve).

22. 18. saj. inglise kirjandus.

Inglise valgustuse omapära (varane teke, konservatiivne iseloom) ja selle põhjused. Kahe partei süsteem ja poliitiline elu (valimised, korrupsioon jne.). Stuartite ülestõusud. Majanduslik ebastabiilsus sajandi algul. Kapitalismi areng. Koloniaalne ekspansioon. Agraarrevolutsioon (tarastamispoliitika, vabatalupoegade väljatõrjumine jm.) ja tööstuslik revolutsioon (peamised etapid, iseloomulikud näita-

jad jm.), nende sotsiaalsed tagajärjed. Ameerika kolooniate iseseisvussõja ja Prantsuse revolutsiooni vastukaja.

Locke kui valgustusaja rajaja (tähtsamad teosed ja teooriad, tema mõju). Shaftesbury ja Mandeville'i vastandlikud seisukohad. Demokraatlik-materialistlik ja aristokraatlik-idealistlik poolus valgustusaja filosoofias. Valgustusideede arengu kajastus kirjanduses. Sentimentalism ja uutest sotsiaalsetest vastuoludest tingitud ideoloogiline kriis.

22. Pope ja klassikaline luule.

Uued voolud luule arengus (temaatika, stiil, meetrika jne.). Pope (üksikasjalisemalt tema elust, isiksusest, kirjanduslikust karjäärist) ja tema loomingu analüüs: varased poemid, "Essay on Criticism" kui klassitsismi manifest (Boileau eeskuju, põhiteesid), satiir kõrgema seltskonna kohta poemis "Rape of the Lock". Kirjanduskriitika ja satiir ("Dunciad"), Pope'i tõlketegevus, valgustusaja filosoofia väljendus poemis "Essay on Man", tema muu looming. Pope'i luule keel. Tähtsamad Pope'i kaasaegsed (Prior, Gay jt.). Pope'i prestiiži ja klassikalise pärandi edasine saatus.

23. Addison ja Steele.

Ajakirjanduse tekkimine ja esialgne areng. Klubide osatähtsus ühiskondlikus elus. Hariduse levik keskklassides ja uus lugejaskond. Addison ja Steele (elukäik, ideed, koostöö) ning nende asutatud ajakirjad ("Tatler", "Spectator", "Englishman"). viimaste üldiseloostus (kirjanduslik essee kui põhižanr, sisu, stiil). Temaatika analüüs (poliitilised ideed, satiir aadli ja usulise fanatismi pihta, aktuaalsete sündmuste kajastus, kirjanduskriitika jne.). Kesksete kujude iseloostus (Sir Roger de Coverley jt.). Essee mõju romaanile.

Teised ajakirjad. Addisoni ja Steele'i mõju Inglismaal ja välismaal.

25. Swift ja tema eriline koht valgustusajastus.

Üksikasjaliselt elust, esile tõstes tema osa poliitilises võitluses Londonis ja Iirimaaal. Varane looming ja selle ideeline analüüs: kirjanduslikud vaated ("The Battle of the Books"), kirikuvastane satiir ("The Tale of a Tub"), parteiline kuuluvus ja tähtsamad poliitilised põljetonid. Iiri rahva huvide kaitsmine inglise kapitalismi sissetungi vastu ("The Drapier Letters"). "Gulliver's Travels" (genees, iga osa sisu konkreetne analüüs ja ideede evolutsioon): 1) poliitiline satiir, 2) sotsiaalne satiir, utopia valgustatud monarhiast, 3) majanduse ja teaduse kriis kapitali esialgse akumulatsiooni perioodil, 4) kolonialismi raevukas hukkamõist ja kodanliku progressi kategooriline eitamine. Teose kui feodalismi- ja kodanlusevastase satiiri rahvusvaheline tähtsus. Realism, proosastiili omapära. Swift kui tõusva kapitalismi poolt laostatud rahvamasside häälekandja. Nõukogude kriitika hinnang Swifti kohta.

26. Defoe.

Defoe kui uut tüüpi publitsist kirjanduse näremall, loomingu maht. Defoe elu, äritegevus, poliitilised vaated; tee ajakirjandusest romaanini. Ülevaade publitsistikast, temaatika põhisuunad (majanduselu, sotsiaalsed, poliitilised, kultuurikõsimused, perekonnaelu, kasvatusprobleemid jms.). "Robinson Crusoe": genees, allikad, I osa sündmustik, autobiograafilisuse probleem II ja III osas. Kodanliku ideoloogia kajastus ja selle vastuolulisus: kodanlik individualism, majandustegevus, puritanism, töö ülistamine, seiklusromantika kui kolonialismi õigustus, Marxi seisukoht Defoe utopia illusoorisuse kohta. Pikareskne element ja sotsiaalne kriitika teistes romaanides. Loomingulise meetodi novaatorlus. Defoe osa romaani arengus ja tema loomingu hilisem saatus.

27. Realistlik romaan valgustusajastu teisel etapil: Richardson, Fielding ja Smollett.

Olulised biograafilised andmed Richardsoni elu ja kir-

jandusliku tegevuse kohta. Tähtsamate romaanide ("Pamela", "Clarissa Harlowe", "Sir Charles Grandison") äldiseloormus-tus, sündmustiku kokkuvõte, peategelased, vastuvõtt. Idee-de vastuolulisus, aristokraatia elulaadi terav arvustamine, kodanliku egoismi hukkamõist ja psühholoogiline realism; teisest küljest puritaanlik, piiratud moraal. Reaktsiooniline kompromisslahendus. Richardsoni käsitluse omapära ja rah-vusvaheline prestiiž.

Fielding kui valgustusaja romaani keskne esindaja. Fieldingi eluvõitlus (päritolu, haridus, teatritegevus, osavõtt poliitikast ja lõpuks pettumine, kohtunikuamet ja kirjanduslik karjäär). Ülevaade draamaloomingust. Fieldingi komöödiad kui erietapp 18. saj. teatri arengus. Peamised žanrid, tuua konkreetseid näiteid (olustikuline farss, kom-metekomöödia, ballaadooper ja eriti poliitiline satiir). Valitsuse vastulõök "Licensing Act'i" kaudu 1737. a. Shaw' hinnang Fieldingi dramaturgiale. Fieldingi romaanide täht-sus. Sotsiaalne ja poliitiline satiir Swifti eeskujul ("Jo-nathan Wild"). "Joseph Andrews" ja selle kompositsiooniline heterogeensus (kirjanduslikud allikad, süžee, peategelased). Pikemalt käsitleda romaani "Tom Jones" kui panoraami kaas-aja ühiskonnast (põhikontseptsioon, ülesehitus, sündmustik, tegelaste iseloomustus jne). Valgustusaja kriis. Ratsiona-lismi eitamine Tom Jonesi kuju kaudu. Fieldingi filosoofilised ideed, kirjanduskriitika, pedagoogilised vaated, sa-tiir maa-aadli, linna-aristokraatia, kodanluse, kiriku jm. pihta). Fieldingi huumor ja realistliku meetodi novaatorlus. Reformistlikud ideed ja uussentimentalism romaanis "Amelia".

Smolletti koht realistliku romaani arengus, sotsiaalse kriitika teravnemine, kodanluse paljastamise süvenemine. Ro-maani "Roderick Random" analüüs (faabula, autobiograafiline element, realistlik pilt mereelust, ühiskondlik satiir). Hu-manismi ideaalide laostumisprotsess kapitalistlikus ühiskon-nas ("Peregrine Pickle"). Kodanluse kiskjalikkuse paljasta-mine ("Ferdinand Fathom"). "Humphrey Clinker" ja selle kom-positsiooniline omapära; pilt Inglismaast tööstusliku revo-lutsiooni algaastail, uussentimentalismi sissetung.

28. Sentimentaalne romaan. Sterne ja Goldsmith.

Sterne'i kirjanduslik karjäär ja loomingu üldiseloomustus. Novaatorlik meetod, ratsionalismi paroodia väikekodanliku individualismi seisukohalt ("Tristram Shandy"), prantsuse absolutismi kriitika rahvuslik-eetilistel kaalutlustel. Sterne'i romaanide vastuvõtt ja mõju kirjanduse arengule.

Goldsmithi elu ja kirjanduslik isiksus. Loomingu üldiseloomustus ja selles ilmnevad uued, demokraatlikud tendentsid. Küla laostumine (poeem "The Deserted Village"). Aristokraatia elulaadi kriitika, protest feodaalse ülekohtu vastu ja sentimentaalsete patriarhaalsete ideaalide väljendus romaanis "The Vicar of Wakefield" ja komöödiates "She Stoops to Conquer" jt.

29. Belromantism 18. saj. luules.

Lühidalt iseloomustada 18. saj. luules tekkivaid järgmisi peamisi rühmitusi, mis kajastavad klassitsismi kriisi ja uute, romantiliste elementide tugevnemist.

Kalmistu-koolkond. Young (kirjanduslik tegevus, tema "Night Thoughts", "Essay on Original Composition" kui anti-ratsionalistliku uussentimentalismi manifest), Blair jt. Eleegiline luule ja muistsete legendide poetiseerimine (Gray, Collins). Renessansi lüürika ja Spenseri mõjustusi: Shenstone jt. Loodusluule (Thomsoni "The Seasons" jm.). Intiimne lüürika (Cowper). Tagasipöördumine luule ja keskaja poole: Percy ja tema "Reliques of Ancient English Poetry"; Macphersoni "Ossian"; Chatterton. Külaelu realistlik käsitus Crabbe'i loomingu.

Blake, tema elu, revolutsioonilised ideed, kunstialane tegevus, loomingu saatus. Patriarhaalne utopia ("Songs of Innocence") ja selle häving tüstusliku revolutsiooni tingimustes ("Songs of Experience"). Suurte poeemide omapära ja sügav ideoloogiline vastuolulisus (antiratsionaalne mästika ja kirglik sotsiaalne protest).

30. Burns.

Burns kui Šotimaa suurim rahvuspoet ja ekspluateeritavate rahvamasside häälekandja. Burnsi elu, isiksus, kirjanduslik karjäär. Burnsi luuleloomingu eriprobleemid: folkloristlik alus ("Halloween" jt.); tähtsamad eelkäijad; rahva-keele valik ja väljendusrikkus; demokraatliku eelromantismi elemendid Burnsi luules; selle žanriline iseloomustus; hingestatud emotsionaalsus ja sügav realism inimsuhete ja looduse kujutamisel; armastuslõõrika. Šoti väiketalupeoja eluolu ("The Cotter's Saturday Night"), mässulised meeleolud ("The Jolly Beggars"), sotsiaalse ebavõrdsuse hukkamõist ("The Twa Dogs"). Kirikuvastane satiir ("Holy Willie's Prayer", "Tam o'Shanter" jpt.). Patriootilised motiivid. Burnsi poliitilised vaated, humanistlik ühiskondliku võrdsuse ideaal ja poolehoid Prantsuse revolutsiooni ideedele (konkreetsete näidetega). Burnsi mõju kirjanduse arengule. Burns tänapäeval.

31. Teater 18. sajandil.

Languse tunnused ja põhjused. Näitleja isiksuse esiletõus (Garrick jt.). Ülevaade teatri arengu peamistest etappidest ning žanridest: klassikaline tragöödia (Addison, Johnson, Young), sentimentaalne komöödia (Steele jt.), kodanlik moraliseeriv perekonnadraama (Lillo, Moore), romantiline melodraama (Cumberland jt.).

Sheridani looming kui 18. saj. draama tippsaavutus, selle üldine iseloomustus. Lähidalt Sheridanil elust, poliitilisest tegevusest, teostest. Üksikasjalisemalt peatuda komöödial "School for Scandal".

32. Mitmesugused tendentsid romaani arengus 18. ja 19. sajandi vahetusel.

18. saj. tekkiva sotsiaal-ideoloogilise kriisi tingimustes läheb romaani areng mitme erinevas suunas. Napisõnaliselt iseloomustada tähtsamaid koolkondi, seostades neid kaasaaja ühiskondlike olude ja poliitilise võitlusega:

"gooti" romaan (Walpole, Reeve, Beckford, Lewis); revolutsiooniline ja reformistlik romaan (Godwin, eriti "Caleb Williams"; Bage, Holcroft); pedagoogilis-didaktiline romaan; hilisem sentimentaalne romaan; iiri (Maria Edgeworth) ja Šoti (Galt) regionaalne romaan; kommeteromaan 19. saj. algul) (Jane Austen).

33. Romantism inglise kirjanduses.

Romantism on Euroopa kultuuri ajaloo äldine tendents, mille kutsus esile feodalismi kokkuvarisemine Napoleoni sõdade ajal. Kuid samuti tuleb näidata inglise romantismi seost sügavate majanduslik-sotsiaalsete muutustega sajandivahetusel. Võitlus Prantsuse revolutsiooni printsiipide ümber (Burke, Paine), Massilised revolutsioonilised seltsid 1890-ndail aastail. Ludiidid, ametiühingud. Poliitiline reaktsioon Inglismaal. Varane radikalism (Cobbett jt.). Võitlus demokraatlike õiguste eest, "Peterloo tapatalgud" 1819. a. Teraviljaseadused. 1832. a. valimisreform.

Romantism kui ideoloogiliselt vastuoluline protsess. Selle kahe pooluse (reaktsioonilise ja revolutsioonilise romantismi) iseloomulikud jooned ja ühiskondlikud alused. Sellelt seisukohalt vaadelda romantismiga seotud kirjanduslikke uuendusi (individualism ja romantiline kanglane; loodustemaatika; tagasipöördumine minevikku; eksootika; keel, stiil, kirjanduslikud žanrid jm.).

34. Järve koolkond.

Koguteose "Lyrical Ballads" eessõna kui reaktsioonilise romantismi manifest. Wordsworth, Coleridge, Southey: lähidalt nende elukäigust; ideoloogiline evolutsioon, loomingu äldiseloomustus ja edasine saatus, tähtsamad saavutused.

35. Byron.

Tähtsus inglise ja Euroopa kirjanduses. Pikemalt Byroni elust, eriti tema poliitilisest tegevusest Inglismaal, Itaalias ja mujal. Kangelassurm vabatahtlikuna Kreeka vabadusvõitluses. Revolutsioonilisi elemente tema maailmavaates jm

selle vastuolulisus. Konflikt inglise valitsevate klassidega ja selle põhjused.

Loomingu periodiseering. Varane luule. Byroni esteetika ja kirjanduskriitika. "Childe Harold's Pilgrimage" (geenees, žanr, stiil, sisu, ideeline evolutsioon, tähtsus). Romantilised poeemjutustused (üldiseloomustus, eksootiline koloriit, kangelastüübi isiksus, despotismivastane protest). Vabadusvõitluse motiivid ja võitlev ateism Byroni draamateostes. Poliitiline luule. Viimane loomingu periood. Ühiskondliku satiiri omapära. Värssromaani "Don Juan" (saamisluugu, faabula, temaatika analüüs, poliitilise satiiri peamised suunad, loomingu meetod).

Byroni mõju kaasajale. "Baironismi" probleem. Poeedi revolutsioonilisuse hinnang marksismi klassikas ja eesrindlikus kirjanduskriitikas. Tema loomingu saatus. Byron tänapäeval.

36. Shelley.

Tema koht kirjanduses. Elulugu ja isiksus. Maailmavaate kujunemine (ründav ateist, Godwini mõju, sotsiaalsed ja poliitilised ideed, materialismi ja idealismi elemente tema ideoloogias, esteetika ja kontseptsioon kirjandusest). Loomingu periodiseering ning tähtsamate teoste analüüs. Ühiskondlik kriitika poeemis "Queen Mab". Prantsuse revolutsiooni kajastus poeemis "The Revolt of Islam". Tulevikuteema utopistlik iseloom ("Prometheus Unbound", "Hellas"). Shelley draamad ("Cenci" jt.). Poliitiline luule, reaktsiooni paljastamine, töölikklassi teema ("Masque of Anarchy" jne.). Filosoofilised poeemid. Lühirika (temaatika, stiil, juhtmõtted). Shelley loomingu revolutsiooniline iseloom, edasine saatus ja tähtsus tänapäeval.

37. Keats. Teised romantismi esindajad.

Üksikasjalisemalt käsitleda Keatsi elu ja loomingu profiili omapära. Tähtsamad poeemid ("Endymion", "Hyperion" jt.). Demokraatlikud motiivid Keatsi luules. Loomingu evolutsioon. Suhtumine sellesse kaasajal ja hiljem.

Lühidalt iseloomustada romantismi sugupõlve teisi juhtivaid kujusid: Moore, Lamb, Leigh Hunt, Landor, Hazlitt, De Quincey, Peacock (tähtsamad teosed, eriprofil, ideestik).

38. Scott.

Tema koht romantilises liikumises. Biograafilised andmed, kirjanduslik karjäär. Loomingulise palge kujunemine (rahvaluule mõju jne.). Scott kui poet (prestiiž, luule žanriline ja temaatiline iseloomustus). Tee romaanini. Ülevaade romaaniloomingust ja selle periodiseering. Ajalooliste romaanide klassifikatsioon. Tähtsamate teoste ideeline analüüs. Rahva elu-olu kujutamine ja selle püüdluste kajastamine šoti romaanides ("Waverley", "Heart of Midlothian", "Rob Roy" jt.). Feodalismi kriitika ja idealiseerimine Inglismaa- ja Euroopa-teemalistes romaanides ("Ivanhoe", "Kenilworth", "Quentin Durward" jt.). Kodanliku revolutsiooni käsitus ("Old Mortality", "Woodstock"). Vastuolud Scotti ajalookontseptsioonis. Scotti loomingu meetod ja rahvusvaheline tähtsus.

39. Tšartistlik kirjandus.

Tšartistide liikumine ja selle ajalugu (kolm peamist kampaaniat, eesmärgid, liidrid, ideoloogiline lõhestatus, nurjumise põhjused, ajalooline tähtsus). Ülevaade tšartistlikust kirjandusest. Tšartistide kirjanduskriitika ning revolutsioonilise kirjanduse mõju sellele. Žanriline iseloomustus (luule, romaan, publitsistika jm.). Tšartisti mõju luulele (Elliott, Hood). E. Jones kui tšartistide silmapais-tev ühiskonnategelane, poet ja prosalist; marksismi klassikute hinnang tema loomingu kohta. Teisi kirjanikke: Massey, Linton jt. Tšartistide erikoht inglise kirjanduses. Nende pärandi uurimine NSV Liidus.

40. 19. sajandi realistlik romaan ja selle ideoloogilised alused.

Inglismaa aastail 1830-1870. Kapitalismi kriitika kaas-egses publitsistikas (esseed, ajaloolised uurimused, poleemilised kirjutised, mõju kirjandusele). Realistliku romaani et-

tevalmistav etapp ja sotsioloogiline romaan (Disraeli, Bulwer-Lytton, Kingsley, Reade jt.).

41. Elizabeth Gaskell ja Õed Brontë'd.

Gaskelli tähtsus, elukäik, ülevaade loomingust, sotsiaalse kriitika vastuolulisus. Tema suhtumine töölisklassi võitlusesse romaanides "Mary Barton" ja "North and South".

Õdede Brontë'de koht inglise kirjanduses, nende võitlus ümbritseva variserluse vastu ja traagiline saatus. Emily Brontë romaan "Wuthering Heights" kui stiihiline protest. Ülevaade Charlotte Brontë loomingust; tähtsamate romaanide ("Jane Eyre", "Shirley", "Villette") autobiograafiline alus ja sotsiaalsete probleemide käsitlemine.

42. Dickens kui realistide koolkonna silmapaistvaim esindaja.

Tema koht romaani arengus, elulugu, loomingu perioodiseering.

Sentimentaalsed motiivid varases loomingus ("Sketches by Boz", "Pickwick Papers"). Whiskonnakriitika teravnemine teisel loominguperioodil ("Oliver Twist", "Nicholas Nickleby", "The Old Curiosity Shop" jt.). Ameerika elulaadi paljastamine ("American Notes", "Martin Chuzzlewit"). Ideoloogiline vastuolulisus ("Christmas Tales").

Kolmas loominguperiood kui uus etapp Dickens'i maailma-vaatelises arengus. 1848. a. revolutsiooni, tšartismi ja töölisliikumise kajastus Dickens'i suurtes sotsiaalsetes romaanides. Kodanluse kiskjaliku palge paljastamine ("Dombey and Son"). Vaeste elu ja kohtu bürokraatia ("Bleak House"). Kapitalistliku tööstuslinna kirjeldus, utilitarismi paroodia ja ametiühingute arvustus ("Hard Times"). "David Copperfield" ja selle autobiograafiline alus. Valitsusaparaadi kriitika ("Little Dorrit"). Suhtumine revolutsioonisse ("A Tale of Two Cities"). Viimane loominguperiood ja selles kajastuv ideoloogiline kriis ("Great Expectations" jm.).

Dickens'i realismi omapära ning tema loominguline meetod. Huumori ja satiiri vahetamine. Kriitika piiratus ning jõulisus,

autori humanism ja rahvalikkus. Dickens kaasajal.

43. Thackeray.

Tähtsus, biograafia, ülevaade loomingust, selle perioodiseering ja ideeline areng. Varased teosed ("Book of Snobs" jm.). Thackeray publitsistika. "Vanity Fair" kui autori tippsaavutus (žanriline omapära, sündmustik ja tegelased, ahiskondlik satiir). Kriitika nõrgenemine hilisemates romaanides ("Pendennis", "The Newcomes"). Thackeray suured ajaloolised romaanid "Henry Esmond", "The Virginians" (kompositsioon, ajaloo käsitus, kriitiline suhtumine). Thackeray koht realistliku romaani arengus. Võrdlemine Dickensiga. Satiiriline meetod, karakteriseerimine ja suhtumine tegelastele.

44. Victoria ajastu romaani hilisem etapp:

George Eliot, Meredith, Butler, Stevenson.

Lühike ülevaade iga autori elust ja kirjanduslikust karjäärist. Iseloomustada nende loomingu profiili (temaatika, stiil), konkreetsemalt analüüsida tähtsamate teoste sisu ja näidata nendes esinevaid realistlikke ja kriitilisi jooni.

45. Inglise luule edasine areng 19. saj.

Pikemalt käsitleda ja vastandada Victoria ajastu kahte keskeemat kuju, Tennysoni ja Browningit. Luule edasise arengu põhiastapid: pessimistid (Clough, Fitzgerald, J. Thomson, Housman); preraffaellitide koolkond (Rossetti jt.); estetistlik salongiluule (Dobson, Beardsley); revolutsioonilise romantismi vastukaja Swinburne'i luules.

46. Imperialismiajastu inglise kirjanduses.

Inglise imperialismi üldiseloomustus (majanduslik-sotsiaalsed alused, sise- ja välispoliitilised sündmused) ja kodanliku kultuuri kriis. O. Wilde'i elu ja looming (publitsistika, kirjandus- ja kunstikriitika, lähijuttude kogud, romaan "The Picture of Dorian Gray", mõndaanne komöödia, luule); estetistide koolkonna ideoloogilised vastuolud.

Hardy elu ja looming, tema koht romaani arengus. Tähtsamate teoste analüüs ja nendes peegelduv ideeline evolutsioon. Hardy loominguline meetod, folkloristlik element tema romaanides. Sägav vastuolu humanistliku suhtumise ja filosoofilise nihilismi vahel. Hardy luule. Ajalooline epopöa "The Dynasts".

Kipling kui agressiivse briti imperialismi häälekandja inglise luules. Ülevaade loomingust ning selle periodiseering. Tehnilise novaatorluse ja reaktsoonilise maailmavaate omapärane segu.

47. Sotsialistlik kirjandus 19. saj. lõpul.

Tõeliste elu ja tõelisliikumine sajandi lõpuaastail. Leiboristide partei ja fabiaanlus. Võitlev poliitiline luule ja sotsiaalne romaan. Demokraatlike traditsioonide ja utopistliku sotsialismi mõju Morrise kunstialasele ja ühiskondlikule tegevusele ning kirjanduslikule loomingule (publitsistika, luule, fantastilised novellid "A Dream of John Bull" ja "News from Nowhere").

Voynichi elu ja looming. Revolutsioonilis-romantilise romaani "The Gadfly" seosed kaasaja vabadusvõitluse ja tõelisliikumisega.

48. Galsworthy.

Tema elu, klassikuuluvus, loomingu evolutsioon. Varased romaanid ja lähijuttude kogud. Kaksiktriloogia "The Forsyte Saga" ja "A Modern Comedy" (faabula, tegelased, olustikuline realism, ajalooliste sündmuste käsitus, suhtumine sotsialismi ja tõelisliikumisse, satiiri ja sentimentalismi vahekorid ning ideeline langus). Galsworthy teised romaanid. Viimase triloogia ("End of the Chapter") maailmavaateline pankrot. Sotsiaalne kriitika Galsworthy näidendeis. Didaktilis-moraliseeriv element Galsworthy loomingus. Tema kirjanduslik meetod, täpiseerimisvõtted, keele rikkus, stiil.

49. H. G. Wells.

Elu, ühiskondlik-poliitilised ideed, sidemed fabiaanlastega, külaskäigud NSV Liitu, suhtumine sotsialismi prob-

leemidesse. Wellsi looming ja selle ideeline areng. Publit-
sistika, teoreetilised teosed. Tähtsamad teaduslik-fantas-
tilised romaanid. Sotsiaalsed romaanid ja utopistlikud fan-
taasiad. Vasturääkivusi tema fašismikriitikas. Wellsi kange-
lane ja kirjanduslik meetod.

50. Shaw.

Tema tähtsus, elu, õhiskondlik-poliitiline tegevus. Maailmavaateline kujunemine, fabiaanluse mõju sellele. Muu-
sika- ja teatrikriitika. Romaanid ja publitistika. Shaw
teatritegevus, draama kontseptsioon ja omapära, Ibseni ja
Tšehhovi mõju, loomingu periodisatsioon. Tähtsamate teoste
analüüs etappide kaupa ("Three Unpleasant Plays", "Four
Pleasant Plays", "Three Plays for Puritans" jne.). Idealist-
lik element hilisemates sotsiaalsetes ("Major Barbara" jt.)
ja filosoofilistes ("Man and Superman", "Back to Methuselah"
jt.) näidendites. "Heartbreak House" kui imperialismi krii-
si peegeldus, sõjavastane propaganda. Dramaturgia hilisem
areng. Paradokside meetod, kriitika positiivne alus.

51. Vastuolulised tendentsid inglise kirjanduses kahe maailmasõja vahel.

Ajalooline taust (majanduslikud kriisid, sotsialistlik
liikumine, võitlus fašismi vastu). Luule peamised arengu-
suunad. Dekadentlik romaan: Joyce, Huxley, Lawrence (täht-
samad teosed, eriprofiil, stiili ja temaatika uudsus, krii-
tika elemendid, reaktsiooniline ideoloogiline põhisuund).
Üksikasjalisemalt kriitilisest realismist inglise romaanis
30-ndail aastal: Mansfield, Aldington, Forster, Cronin,
Priestley jt.

52. Kaasaegne progressiivne kirjandus.

Kommunistliku partei poliitiline ja kultuuriline tege-
vus. Fašismivastane kirjandus (Cornford jt.). Marksistlik
esteetika ja kirjanduskriitika (Fox). Proletaarne romaan
(Gibbon, Sommerfield jt.). Eri teemadeks on Aldridge, Lin-
say ja O'Casey (biograafilised andmed, loomingu üldiseloo-
mustus, tähtsamate teoste analüüs, konkreetsetel näidates

nende progressiivset ideoloogilist sisu).

Viimase semestri õppeaineks on ameerika kirjandus.

Et eelmiste teemade esitamisel on püütud anda üldisi eeskujusid eri probleemide käsitlemiseks, siis piirduetakse allpool vaid küsimuste loeteluga. Lähemate metoodiliste näpunäidete saamiseks võib pöörduda õppejõu poole.

1. Koloniaalne periood ameerika kirjanduses (kolooniate asutamine, majanduslik-kultuurilised erinevused põhjas ja lõunas, Uus-Inglesmaa ühiskondlikud olud. Teoloogilised ja didaktilised teosed, kroonikad, demokraatlik opositsioon teokraatidele, ilmalik satiir).

2. Valgustusajastu ameerika kirjandus: ajaloolis-sotsiaalne taust, eelkäijad (Sewall jt.), Franklin (elu, ühiskondlik ja teaduslik tegevus, kirjanduslik looming).

3. Ameerika kirjandus revolutsiooniajastul: iseseisvussõda; publitsistika (Crèvecoeur, Jefferson, Paine); luule (rahvaluule, Hartfordi rühmitus, Barlow, Freneau).

4. Romaani alged (Brackenridge, Brockden Brown) ja Washington Irving.

5. Fenimore Cooper.

6. Romantismi teine sugupõlv (Poe, Hawthorne, Melville).

7. Abolitsionism ameerika kirjanduses: võitlus orjapidamise vastu ja kodusõda; publitsistika, luule (Whittier, Longfellow), romaan (Beecher-Stowe).

8. "Lääne" kirjandus: ühiskondlikud alused, temaatika, stiililine omapära; lähijutu areng (Bret Harte, O. Henry); Walt Whitman (elu, loominguga üldiseloomustus, novaatorlus, demokraatlikud põhijooned, rahvusvaheline mõju).

9. Mark Twain.

10. Naturalism ameerika kirjanduses (Crane, Norris jt.) ja "muckrakers" (Steffens, Upton Sinclair jt.). Proletaarne luule (Joe Hill).

11. Jack London.

12. Theodore Dreiser.

13. Kriitiline realism kaasaegses ameerika kirjanduses;

"kadunud sugupõlv" (Hemingway, Dos Passos); Sandburgi luule; romaani vastuolud (Faulkner, Saroyan, Steinbeck, Cauldwell, Past).

14. Kaasaegne progressiivne kirjandus: Sherwood Anderson, Langdon Hughes, Mike Gold, A. Maltz.

Ülaltoodud teemadejaotus on mõeldud materjali süstematiseerimise hõlbustamiseks. Peamine on, et iga probleemi kohta osataks omandada oluline. Erilist rõhku tuleb panna kirjaniku klassikuuluvusele ja tema teoste ideelisele sisule. Huvipakkuvad on marksismi klassikute ja eesrindlike vene ja nõukogude kriitikute hinnangud inglise ja ameerika kirjanduse kohta. Detailid on üldiselt teisejärgulise tähtsusega, kuid materjaliesitus peab olema konkreetne, varustatud vajalike faktidega. Kui teemaks on üksainus kirjanik, siis tuleb teada tema sünni- ja surma-aastat, loomingu perioodiseeringut, tähtteoste ilmumisaastaid jne. Tervet rida kirjanikke hõlmava teema puhul pole sellised detailid olulised. Hädavajalik on koostada iga teema kohta iseseisev tšõkonspekt, mida konsultatsioonil saab õppejõule ette näidata (konspekt koostatakse vabas vormis, ükskõik millises keeles). Lisaks sellele tuleb esitada nimekiri umbes 40 põhjalikumalt läbitõõtatud teosest, millede tundmist eksamil kontrollitakse. Lugemisplaani koostamisel on soovitatav konsulteerida õppejõuga. Plaanis peaksid olema tingimata esindatud tähtsamad kirjanikud (näiteks vähemalt üks Scotti või Cooperi romaan, 3-4 Shaw' näidendit jne.), samuti maailma-kuulsad teosed ("Hamlet", "Tom Jones", "Vanity Fair" jpt.).

Bibliograafia osas oleneb lõplik valik materjali kättesaadavusest. Ajaloolise taustaga tutvumiseks võib soovitada NSVL Teaduste Akadeemia väljaandeid "Keskaeg" ja "Uusaeg", A. Mortoni "A People's History of England" jne. Üldkriitilisest allikatest tuleks kasutada R. Fox'i "The Novel and the People", "Keskaaja kirjanduse antoloogia", "Хрестоматия западно-евр. театра " I, II, "Lääne-Euroopa kirjandus XVIII saj. ja XIX saj.". Arvukatest ingliskeelsetest kirjanduslugudest on kõige praktilisem Legouis' "A Short History

of English Literature". Kasulik on "Chambers' Cyclopaedia of English Literature", sest selles sisalduvad arvukad katkendid annavad konkreetse ettekujutuse paljudest vähemtuntud teostest. Üldiseks aluseks inglise kirjanduse osas võib olla A. Anixt'i "История англ. литературы", mida aga teatavate küsimuste osas tuleb tingimata muudest allikatest täiendada. Inglise kirjanduse õppimiseks kuni 18. saj. lõpuni on kõige parem NSVL Teaduste Akadeemia väljaanne "История английской литературы" I 1, 2. Selle III köide on peamiseks allikaks 20. saj. kirjanduse kohta. NSVL Akadeemia poolt välja antud "История американской литерат." I hõlmab materjali kuni 1870. aastani. Kõigi, eriti kaasaegsete kirjanike kohta on soovitatav kasutada nende teoste nõukogude väljaannete eessõnu. Kõige otstarbekamaks õppematerjaliks on statsionaarsete üliõpilaste loengukonspektid, mis tuleksid enesele ümber kirjutada, hoolikalt kontrollida ja iseseisva töö käigus täiendada.

25402

Тартуский государственный университет
Тарту, ул. Кликкооли, 18

ЗАРУБЕЖНАЯ ЛИТЕРАТУРА
Методическое указание для студентов-заочников
отделения английской филологии
На эстонском языке

Vastutav toimetaja V. Altoa

Korrektor E. Uuspõld

TRÜ rotaprint 1963. Trükipõognaid 2.
Trükiarv 175. Tell. nr. 1078.

Tasuta

Tasuta

A
25408

ARM

TÜ RAAMATUKOGU

1 0300 01041124 9